

תצה

הלכות ברכות שבסעודה קטמ

קעמ איזה דברים קרויין היסח הדעת בסעודה שצריך לחזור ולברך וכו' ח' סעיפים:

א גמר סעודתו והסירו הלחם וכל המאכל מעל השלחן^א או גם השלחן עצמו כמו שהיו נוהגין בימינו^ב ורצה לחזור לאכילתו אין צריך לברך בתחלה המוציא ולא ברכה אחרת על דברים הבאים מחמת הסעודה^ג ואפילו גמר בלבו שלא לאכול עוד ואח"כ נמלך^ד ואע"פ שבכל מקום נמלך וקוק לחזור ולברך^ה בסעודה אינו כן לפי שיש קבע לסעודה כלומר שאדם קובע עצמו עליה ודרכו להמשך בה ולהגדר מאכילה לאכילה ופעמים שאדם יושב בסעודה קטנה וממשיך לסעודה גדולה לפיכך אף שגמר בלבו שלא לאכול עוד אין זה סילוק והיסח הדעת כיון שדרכו של אדם להיות נמלך לפעמים בסעודתו^ו.

ואין נמלך^ז וקוק ברכה בסעודה אלא א"כ כשעה שבוך המוציא לא היה לו אלא מעט לחם ולא היה יודע כלל בשעת הברכה שיהיה לו יותר אחר כך ועל דעת כן בויך המוציא^ח ואח"כ נתנו לו יותר או שאחר כך נמלך ליקח^ט כמ"ש בס"י וקע"ד^י.
וכן שאר מאכלים שידוע שבשעת ברכת המוציא לא היה דעתו עליהם כלל כענין שנתבאר בסימן קע"ז^י.

ואפילו לחם ושאר דברים שהיתה דעתו עליהם אלא שגמר לאכול ועקר ממקומו והסח דעתו מלאכול עוד כשהחזר לסעודתו צריך לחזור ולברך^{יא} לפי שאין דעתו של אדם להגדר מאכילה לאכילה אלא כשיושב במקום קביעות סעודתו ולא כשיוצא למקום אחר^{יב}:

ב וכל זה באכילה אבל כשתיה אם גמר בלבו שלא לשתות עוד ואח"כ נמלך צריך לחזור ולברך^{יג} ואפילו לא גמר בלבו כפירוש אלא אמר תנו כוס ונברך ברכת המזון^{יד} והוא הדין אם אמר בואו ונברך ברכת המזון בלא כוס^{טו} הרי זה סילוק והיסח הדעת משתיה ואם אח"כ נמלך לשתות צריך לברך בתחלה^{טז} אבל אם נמלך וחזר לאכילתו אוכל בלא ברכה^{טז}.

יא רש"י סעיף י' ושי"ג
יב סעיף ה' וראה שם הטעם שעבשו אין העולם נודרים בוה כמדינות אלו. וראה ביר השלחן סי' מב סק"ב.
 תורת מנחם לספר ברה"ל שם.
יג כרלעיל סי' קעח ס"ז ושי"ג. וראה שם שצריך גם נ"פ ושי"ג. וז"ל בלוח ברה"ל שם ה"ב סדר ברה"ל שם ה"ב.
יד ישנו רבנו לקושית אבן העזר בס"י קעח ס"ב. וראה מנש"ב שם ביאור הלכה ד"ה אם הסח. מ"ט וציונים לעיל שם.
טו הרב רבנו יונה ברכות מב, א ד"ה אלא. ור"ן חולין פג.
 ב סו"ה ומורה. ר"ב ר"ב ברכות פ"ד ה"ז. והבא בש"ע ס"א.
טז פסחים קנ"ג, ב. חולין קנ"ג, ב. לפירוש רש"י שם ד"ה הב ליברך. וראה גם לקמן סי' רעא ס"ב.
יז גם שם לפירוש הרמב"ם הל' ברכות פ"ד ה"ח ושור ושי"ע ס"א שלא נבר כוס. וראה גם לקמן סי' קעז ס"א.
יח ברכה ראשונה על השתיה. ר"ף פסחים שם. רש"י חולין שם ד"ה כיון. רבנו הנגאל בתום שם ד"ה אמור. שור ושי"ע שם. אבל א"צ לברך ברכה אחרונה, כרלע"מ בסוף הסעיף ושי"ג.
יט רבנו יונה ור"ן שם.

א ברכות מב, א ורש"י שם ד"ה סלק.
ב תוס' שם ה"ה סלק. וראה גם לעיל סי' קעז ס"ג.
ג כשהחזר לאכול פת, משא"כ אם לאחר שסילקו השלחן מביאים לפניהם שאר דברים הוין מפת צריך לברך לפניהם ולאחריהם, כרלעיל שם. ולענין הסירו הלחם ולא השלחן עצמו ראה לעיל שם ס"ג.
ד הר"ן פ"ג דחולין פג, ב סו"ה ומורה. וראה גם רבנו יונה ברכות שם ד"ה אלא. וראה גם לעיל סי' קעז סוס"ה. לקמן סוף סי' קפ"ד.
ה כרלע"מ ס"ב סי' רז ס"ב. לעיל סי' קעז סעי' ב"ז.
ו ר"ן שם. וראה גם רבינו יונה שם. וז"ל בלוח ברה"ל פ"ז ה"א. סדר ברה"ל פ"ה ה"א. וראה לקמן סי' קעז ס"א שגבל מקום היו היסח הדעת כמערה לענין וישנו.
ז ור"ן סילוק והיסח הדעת כמערה (לדיעה זו) יתבאר לקמן ס"ה.
ח ישנו רבנו לקושית אבן העזר רס"י קעט על דברי הר"ן.
ט מ"ז סי' קעק קפ"ד. ובלחה ובסדר ברה"ל שם: נמלך וקוק מן השוק עוד לחם אבל אם יש לו לחם בביתו והוצרך לו לאכול אותה ואח"כ רוצה להתקן עוד אין זה נמלך שריך אדם הוא כן. וראה מגני השלחן ע' קע"ד.
י סי' זה בשע"ל לא הגיע לדינו. וראה ש"ע ס"ג.

הלכות ברכות שבסעודה קצט

ואם מחמת אכילה זו נגדר לשתות שותה ג"כ בלא ברכה³ אבל אם צמא לשתות מחמת אכילתו הראשונה צריך לברך³³ שאף שהשתיה מפילה אלה אין זה מועיל לענין היסח הדעת ונמלך כמו שיתבאר בס"י (ר"ח) [ר"ב³³] אבל א"צ לברך ברכה אחרונה³⁴:

ג. וכן אם נמלך לאכול שאר דברים הבאים מחמת הסעודה³⁵ אף שאין ברעתו לאכול פת כלל א"צ לברך עליהם שכיון שאם רצה לאכול פת א"צ לברך המוציא אינה כסעודה אחרת בזמן הזה שאין נוהגין להסיר השלחן קודם ברכת המזון כמו שנתבאר בסעיף קע"ז³⁶:

ד. ויש אומרים³⁷ שאכילה ושתיה שיוין³⁸ שכיון שאמר נברך ברכת המזון הרי זה סילוק היסח הדעת מהסעודה³⁹ ואם נמלך לאכול צריך לברך המוציא⁴⁰ ואצ"ל אם הסח דעתו בפירושו⁴¹ אע"פ שלא אמר נברך ברכת המזון וכל שכן שצריך לברך על שאר דברים הבאים מחמת הסעודה לפנייהם וגם לאחריהם כל שסילק דעתו מהתעור או שאמר נברך ברכת המזון שכיון שאמר רצה לחזור ולאכול צריך לחזור ולברך המוציא כסעודה אחרת היא אע"פ שלא סילקו השלחן ולכן אין ברכת המזון פוסדת אותה כמו שנתבאר בסעיף קע"ז⁴². ולענין הלכה ספק ברכות להקל⁴³:

ה. ולדברי הכל אם נטל הכוס בידו לברך ברכת המזון אע"פ שלא נטל ידיו וגם לא אמר מתחלה תנו כוס ונברך ברכת המזון הרי זה סילוק היסח הדעת לגמרי מאכילה ושתיה⁴⁴ וצריך לברך עליהם וגם ברכה אחרונה צריך לברך על שאר דברים הבאים מחמת הסעודה קודם ברכת המזון ואין ברכת המזון פוסדתן שבסעודה אחרת היא כיון שסילק דעתו מהפת⁴⁵.

כ ט"ז סק"ב. וכ"ה בלוח ברה"ג פ"ו ה"ג. סדר ברה"ג פ"ה ה"ג. ואם מחמת אכילה זו הפאה צריך לקדש לפניו – ראה לקמן פ"ה רע"ב ס"ב.
כא בלוח ברה"ג שם: אם לא נמלך לחזור למעורתו. וכסדר ברה"ג שם: אם נמלך לחזור למעורתו. וראה קע"ה ש"ח פ"ב קב, א. ודבר מנחם לשרר ברה"ג שם שאפשר גם כסדר ברה"ג צ"ל: אם לא נמלך.
כב ט"ז וס"א.
כג שליה שער האותיות דיני ברה"ג כלל ב. בהגדה. וכ"ה בלוח ברה"ג שם. סדר ברה"ג שם. וראה לעיל ט"ז קע"ו ט"ז (שלישי שבת תש"ג) ורא"ש המבוארת שם פוסק בהמ"א) שצריך לברך הן ברכה הראשונה הן ברכה אחרונה, הן בשתייה הן באכילה שאר דברים הבאים מחמת סעודה. וראה שם פ"ז (שלישי שבת רבינו יונה שנתנו כותיה) אינו כן, אלא כמבאר כאן. וראה לעיל ט"ז קע"ו שביניהם שהיו ממלכין השלחנות לפני ברה"ג, צריך לברך על שאר משקים עד לגמיהם הן האחרונים. וראה מ"מ וצוננים. הע"ב (ירוש' ח"ב ע' 203. הע"ב תת ע' 120).
כד שורע ט"ז קע"ז. שאין אני גרילך למשך ידיו מן הפת עד בחמ"ג, וא"צ לברך על דברים הבאים מחמת הסעודה. וראה הע"ב (ירוש' ח"ב ע' 204. וראה ראב"ד פ"ד נוהל ברכות ה"ז שנתחלק בפירוש בין אכילה לשתיה. וכ"ה בלוח ברה"ג פ"ו ה"ג. סדר ברה"ג פ"ה ה"ג.
כה סעיף ג. שאפילו אמרו תנו ונברך, כ"ז שלא סילקו השלחן הרי סעודה אחת עם הפת.
כו תנב"ס ה"ל ברכות פ"ד ה"ז (וראה תהלה לודר ס"ק ב.) מ"א מ"ב ברכות כ"ב, א. ר"ה תת. ורא"ש שם פ"ו סוס"י לא. מור ושורע ט"א. וכ"ה כסדר ברה"ג פ"ה ה"ג. אבל

בלוח ברה"ג פ"ו ה"ג לא הבאה דעה זו. וראה לקמן ט"ז קפ"ר סוס"י. שהביא דעה זו בסתם ודעה הא' כשם "יש אומרים". ולקמן ט"ז תע"ו ט"ז הביא רק דעה זו (ואפיקומן שאני). וראה גם לעיל ט"ז קע"ה סוף פ"ה.
כז כסדר ברה"ג שם: שאפילו באכילה ואפילו במעורת קבע.
כח פסחים ק"ג, ב. וחולין פ"ג, ב. לפירוש הרמב"ם והתוס' ודרא"ש שם.
כט ורא"ש פסחים פ"ו ט"ז. חולין פ"ו ט"ה.
ל היינו נגד בלבו (רמב"ם שם) והסח דעתו ממלאכל עור (סדר ברה"ג שם ולקמן ט"ז קפ"ד סוף ט"ז – בירעה שניה זו). וראה תהלה לודר ס"ק ב. מש"ב ביאור הלכה סד"ה ואפילו סלקו. מ"מ וצוננים. הע"ב (ירוש' ח"ב ע' 205. משא"כ אם רק נגבר סעורתו והסירו הלהם והשלחן ורצה לחזור לאכילתו א"צ לברך – גם לדעה זו, כדלעיל ריש ט"ז תש"ג. לוח ברה"ג פ"ה ה"ג.
לא סעיף ו. – אפילו לדעת רבינו יונה ור"ן לעיל ט"א, וכן לדעה שלפנינו. וראה גם לקמן ט"ה. וראה הע"ב (ירוש' ח"ב ע' 178).
לב ראה גם לקמן ט"ז רע"ב ס"ב. וראה לקמן ט"ז תע"ו ט"ז. וכסדר ברה"ג שם: וצ"ל להסיר לדבריהם שלא לחזור ולאכול כלל אבל לא יאכל ויברך משום חשש ברכה לבטלה. וראה תהלה לודר ס"ק ב. מנעי השלחן ע"י רב ואילך. מ"מ וצוננים.
לג רבנו ירוחם נג"ז ח"ו (קצמ"א). ב"ד. שרע ט"ז. מ"א סק"ה.
לד מ"א ט"ז רח ס"ק כד. וכדלעיל ס"ד ושי"ג. וכ"ה בלוח ברה"ג פ"ו ה"ג. סדר ברה"ג פ"ה ה"ד.

הלכות ברכות שבסעודה קטמ

ואם נטל ידיו מים אחרונים אע"פ שלא נטל הכוס הרי זה סילוק והוסח הרעת לגמרי⁷² וצריך לברך⁷³.

ואפילו כברכה אינו רשאי לאכול ולא לשתות משום הפסק בין מים אחרונים לברכת המזון⁷⁴ אלא א"כ רוצה לחזור ולטול מים אחרונים אח"כ סמוך לברכת המזון⁷⁵ שמים הראשונים נעשו כמים בעלמא ואין לחשבם לסמוך להם ברכת המזון אף שנשלם בתורת אחרונים⁷⁶.

וכל מקום שצריך לחזור ולברך המוציא משום הוסח הרעת צריך לחזור ולטול ידיו כראוי לאכילת פת שבין שהסיה דעתו מאכילת פת הסיה דעתו משמירת ידיו⁷⁷.

(ומים האחרונים אינם מועילים לו לאכילת פת אף אם נטלן כראוי הואיל ולא נתכוין בהם לאכילת פת⁷⁸ כמו שנתבאר בס"י קנ"ח⁷⁹):

ז אם בעל הסעודה אמר נברך ברכת המזון כל המסובין אסורים לשתות⁸⁰ בלא ברכה והוא ששתקו והסכימו לדבריו⁸¹ אבל אם אחד מהאורחים או מבני ביתו אמר כן אפילו האומר עצמו יכול לחזור בו ולשתות עם בעל הבית⁸² לפי שאינו עושה הוסח הרעת כאמרו⁸³ מפני שיועד שאין הרבר תלוי בו אלא כבעל הבית וכוון שבעל הבית לא עשה הוסח הרעת אף הוא דעתו סומכת על בעל הבית לשתות עמו⁸⁴:

ז וכן הקרואים בבית בעל הבית לאכול מיני פירות אע"פ שמביאין להם בזה אחר זה א"צ לברך אלא על הראשון ואע"פ שבשעת הברכה לא היו יודעין כמה יביאו להם כיון שדעתם על בעל הסעודה שזומנן⁸⁵ א"כ כל מה שהוא מביא לפניהם היתה דעתם עליהם למפרע כיון שהיתה דעתם עליהם⁸⁶.

אבל אם בא אליהם איש אחד שלא זימננהו ואינו קובע עצמו עמהם⁸⁷ אלא נכנס אצלם לפי שעה וכל אחד מהמסובים מושיט לו כוס⁸⁸ או מיני פירות צריך לברך על כל אחד ואחד אם מושיטים לו אחר שכבר בירך על כוס שלפניו⁸⁹ ואפילו עדיין לא שתאו כולו⁹⁰.

מח גמ' (לענין סילוק השלחן). תוס' שם (לענין אמר הכן לן ונברך). וראה ברי השלחן סי' נו ס"ק מג.
מז מור ושעיל' שם.
מז מ"א סק"ג. וז"ל בלוח ברה"ג פ"ז ה"ג סדר ברה"ג פ"ה ה"ג.
מח תוס' ברכות מב, א ד"ה אהבא (השני). רבנו פרץ בתנחתא התשב"ץ אות שי. הובא בכל בו הל' סעודה סי' כד (ז, ג). שו"ע סי' מ"ה. מ"א סק"ג. וז"ל לקמן סי' רז סוס"פ. ושם הוספו: "ואפילו הביא לפניו מין אחר אחר שכלה הראשון א"צ לחזור ולברך". וז"ל בלוח ברה"ג פ"ז ה"ג סדר ברה"ג פ"ה ה"ה. פ"ב ה"ג.
מט ב"י ד"ה וראה. וראה גם לקמן סי' רז שם.
נ מ"ז סק"ג. והיינו שאם זימננהו (אפילו בפירות שאין נדילין לקבוע עליהם) נתבאר לעיל בסמוך, ואם קובע עמהם על היין (אפילו אינם קרואים אצל בעה"ב) נתבאר לעיל סי' קקד סי' י.
נא תשב"ץ סי' ש. הובא בכל בו סי' קה. כד. שו"ע סי' ד. רמ"א סי' קקד סי' ה. וראה גם לעיל שם.
נב לגוש סי' ד. מ"א סי' קקד סי' ג.
נג מ"א סק"ג. וראה גם לעיל סי' קקד סי' י. וז"ל בלוח ובסדר ברה"ג שם.

לה ברכות מב, א. מור ושעיל' מ"א.
לו מור. מ"ז סק"א. מ"א סק"ב. באר היטב סי' ב. וראה גם לקמן סי' רעא סי"ב. סי' תעו סי"ג.
לז רבנו יונה ברכות שם ד"ה אלא. ב"י ד"ה ויש לחדק.
לח מ"ז וז"א שם. וז"ל בלוח ברה"ג שם ה"ה. סדר ברה"ג שם ה"ה. וראה לקמן סי' רעא שם: "שלתחילה טוב שלא לאכול ולשתות כלל אחר נגילת מים אחרונים אע"פ שנברך על אכילתו ואח"כ קודם ברכת המזון חוזר וטול מים אחרונים". ונצטר לזכור, וראה תהלה לדר סי' א. מ"מ וצייננו כאן. באור סדר ברה"ג 155.
לט מ"ז שם.
מ מ"א מסק"ב. וז"ל לעיל סי' קקח סי". לוח ברה"ג שם ה"ה. סדר ברה"ג שם. ולענין הפליג בברכים ראה לעיל שם "צריך לחזור ולטול ידיו אע"פ שא"צ לברך המוציא". וראה ברה"ג סי' מנב סק"א. תורת מנחה לסדר ברה"ג שם ה"ה. ולענין א"כ צריך לברך ענ"י – ראה לעיל שם וש"נ.
מב מ"א סי' קנח סי' ג.
מב סי"ג. וז"ל בלוח ובסדר ברה"ג שם.
מג תוס' ברכות מב, א ד"ה אהבא (הראשון). מרדכי ברכות רמז קמ. מור ושעיל' סי' ב. ולענין אכילה – תלוי במחלוקת הלעיל סי' יד, ובפס ברכות לחלק (סוף סי' ד).
מד מ"א סק"ה.

הלכות ברכות שבסעודה קעמ"ק תקא

ועכשיו שהמנהג הוא שמושטים כוסות הרבה למי שנכנס במסיבה הקבועים לשתיה א"צ לברך אלא על כוס הראשון¹⁷ כמו שנתבאר בס' קע"ד¹⁸:

ח אחר כל אכילתך אכול מלח ואחר כל שתייתך שתה מים ואי אתה נזוק¹⁹. אבל כל מאכל ולא אכל מלח שתה כל משקה ולא שתה מים ביום ידאג מפני ריח הפה ובלילה מפני ריח הפה ומפני אסכרה²⁰ וכל המקפה אכילתו במים אינו בא לירי חולי מעיים²¹.

והאוכל מלח אחר אכילתו לא יאכל בגדל מפני שקשה לקבור בנים ולא בורת מפני שקשה לעניות ולא באצבע שקשה לשהין רע²² אלא באמה ובקמיצה²³.

ועכשיו לא נהגו כלל כאכילת מלח אחר סעודה²⁴ ואין נזוקין מפני שנשתנו הטבעים²⁵ כמו שנתבאר בס' קע"ג²⁶:

קפ דיין פירורי הפת ובו ו' סעיפים:

א כל מי שאינו משייר פת על שולחנו אין רואה סימן ברכה לעולם²⁷ שנאמר²⁸ אין שריד לאכלו על כן לא יחיל טובו: אבל בברכה מהו אומר²⁹ אכול והותר³⁰:

ב ונכון שלא להסיר המפה והלחם עד אחר ברכת המזון³¹ כדי שיהא ניכר שמכרך ה' על הסדו וטובו הגדול שהכין מזון לכל ברותיו³²:

ג אם לא³³ נשאר לו לחם על השולחן לא יביא פת שלימה ויתנהג על השולחן מפני שנראה כעורך שולחן לעבודה וזה כמו שאמר הכתוב³⁴ העורכים לגד שולחן וגו'³⁵ אבל אם היתה שלימה מונחת כבר על השולחן כמו שבשבת כוצעים על לחם משנה טוב שלא להסירה עד אחר ברכת המזון³⁶:

ד בימי חכמי התלמוד שהיו מסלקים את השולחנות הקטנות שלפני כל אחד ואחד³⁷ קודם מים אחרונים והיו נוטלים מים אחרונים במקום השולחנות היו צריכים לכבד קרקע הבית במקום השולחנות קודם הנטילה שלא ישארו שם פירורי פת וימאסו כמו הנטילה³⁸ ואע"פ שמותר לאבד פירורים שאין בהם כזית הוששים שמא יהיה השמש עם הארץ שמותר להשתמש בשמש עם הארץ ויניח על השולחן גם פירורים שיש בהם כזית³⁹

ב איוב כ, כא.
ג רש"י שם ר"ה כל שאינו.
ד מלכים ב, ד, מנ.
ה רש"י שם ר"ה כל.
ו תוס' שם מב, א, ר"ה מלק. הא"ש פ"ו דברכות סי' לא.
ז ושהדכי פ"ו דברכות רמז קלח. מור וש"ע סי' א.
ח לבוש סי' א.
ח ראה מ"מ וציונים היינו אפילו אם לא נשאר בו.
ט ישעיה, סה, יא.
י סנהדרין שם ורש"י שם ר"ה דאיכא. ש"ע סי' ב. וביד.
יא ס' קעט סי' ב.
יא זהו ר"ה פ"ו, כ, שם קט, ב, הובא במ"א סק"ב. וראה מ"א סק"א. ש"ך יו"ד שם ס"ק ה.
יב ראה לעיל סי' קעו סי' ושל"י.
יג ברכות נ"א, ב, ונב, ב, רבנן ונהי שם ר"ה מתניתין. מור וש"ע סי' ב.
יד ברכות שם ברעתי בית שמאי: מור וש"ע שם.

נד ט"ז סי' קנד סק"ג. אליה רבה שם ס"ק א. וכו' בלוח ובכפר ברה"ל שם.
נה סי' י, ושם ספרה הוספה זו.
נו ברכות מ, א, רמ"א סי' קט סב"ב.
נז ברכות שם ע"פ גורמת שבלי הלקט סי' קמט ש"ע סי' י.
נח ברכות שם.
נט בכמה דפוסים (שבלי הלקט שם) פוענה (הר"ת "לש"ר") "לשם רע", אבל באליה זוטא סק"ג ובאליה רבה סק"ט בשם מלביש יו"ט פיענתי: "לשהין רע".
ס שבלי הלקט שם. ב"י ושו"ע שם.
סא הו"א סי' קט שם סי' קעט סי' י. ולענין מים ראה סי' קמ"א שם. קמ"א סי' קמ"א.
סב מ"א סק"א.
סג סי' יז שהשולחן לא הניע לדינו. וראה מ"א שם סק"א.

סימן קפ

א סנהדרין צב, א. ש"ע סי' ב.